

Використання інтернет-ресурсів у самоосвіті школярів в умовах дистанційного навчання

*Ірина Майстрюк,
Наталія Пономарьова*

У провідних наукових розвідках останніх років все більше уваги приділяється дистанційному навчанню як такому, що сприяє вирішенню актуальних проблем доступності для особистісно-зорієнтованої та мобільної освіти поза географічними чи часовими бар'єрами.

Розвитку дистанційної освіти на її різних рівнях присвячено праці таких зарубіжних науковців як Т. Андерсон, Ч. Ведмеєр, Р. Гаррисон, Р. Деллінг, Д. Кіген, А. Кларк, М. Мур, О. Петерс, Г. Рамбле, М. Сімонсон, Д. Сьюарт, Д. Тейлор та інших, де розглянуто теоретичні концепції, принципи, зміст, форми і методи впровадження дистанційного навчання. Зауважимо, що, окреслюючи характеристики дистанційної освіти, вчені одноставні у тому, що тут провідним видом навчальної діяльності постає самостійна робота, яка вимагає у тих, хто навчається, сформованості високого рівня мотивації, навичок самоорганізації та самодисципліни. Суттєвою проблемою продуктивного дистанційного навчання уявляється належна якість навчального контенту та готовність тих, хто навчається, до ефективного використання цифрових навчальних матеріалів [2].

Серед українських дослідників на особливу увагу заслуговують фундаментальні розробки з теорії та практики дистанційного навчання таких вчених як О. Андреев, В. Биков, Ю. Богачков, Л. Власенко, І. Воротникова, О. Вольневич,

О. Дмитрієнко, М. Жалдак, В. Кухаренко, Т. Лисенко, А. Манако, Н. Маятіна, О. Муковіз, І. Мушка, О. Пінчук, Є. Полат, О. Рибалко, П. Ухань, В. Царенко, С. Якубов та інших. Переважна більшість розробок однак стосується упровадження дистанційного навчання у вищій ланці освіти. Водночас пандемія Covid-19 обумовила значне зрушення щодо теоретичних і методичних засад дистанційного навчання школярів — створено нормативно-правове забезпечення дистанційного навчання школярів, сформовано основні його концептуальні засади, досліджено комунікативний простір дистанційної освіти, описано засоби організації та форми дистанційного навчання, особливості контролю у дистанційному навчанні школярів. Науковці наполягають на тому, що одним із найскладніших питань впровадження дистанційного навчання школярів є урахування вікової специфіки побудови їх навчальної діяльності і, зокрема, самостійної роботи.

У наукових публікаціях останніх років презентовано вже й різноманітні матеріали, присвячені аналізу практичного досвіду впровадження дистанційної освіти в закладах середньої освіти. У ракурсі, що розглядається, інтерес уявляє дослідження Державної служби якості освіти України про вивчення організації дистанційного навчання в школах України. Результати даного дослідження свідчать, що переважна більшість закладів освіти для дистанційного навчання в синхронному та

асинхронному режимі використовують інформаційно-комунікаційні системи, зокрема освітні платформи: Всеукраїнська школа онлайн від МОН; хмарні сервіси Google (Classroom, Google Meet, Class Time); онлайн-сервіси та інструменти для проведення відеоконференцій та онлайн-зустрічей за допомогою програмних застосунків Zoom; виконання інтерактивних вправ (LearningApps) та контрольних робіт (На Урок, Всеосвіта) тощо. Самостійна робота при цьому посідає чинне місце серед форм організації навчальної діяльності, для організації якої вчителі активно використовують інтернет-ресурси — мультимедійні та інтерактивні презентації, анімаційні відео, інтерактивні вправи та завдання тощо. Під час даного дослідження було встановлено, що однією з основних проблем, з якими стикаються учні та вчителі під час дистанційного навчання, є низька мотивація учнів до дистанційного навчання та недосконалість їх самоосвітніх умінь та навичок [6]. В освітньому просторі України присутні й рекомендації, виконані на підставі вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду дистанційного навчання в період пандемії Covid-19. Так, наприклад, на офіційних сайтах Міністерства освіти і науки України, Інституту педагогіки НАПН України, на порталах «Нова українська школа», «Освіторія» тощо у відкритому доступі розміщено аналітично-методичні матеріали та рекомендації з організації дистанційного навчання у закладах освіти різних рівнів [1].

Разом із тим, щодо саме проблем самоосвіти школярів в умовах дистанційного навчання, то таких досліджень відчутно бракує, а особливо стосовно використання сучасних інтернет-ресурсів як основи її упровадження.

Інтернет-ресурси ефективно використовуються в організації самоосвіти школярів. Серед них виокремлюють: підручники, посібники, енциклопедії; онлайн-курси, колекції відео-уроків з шкільних предметів; онлайн-тренажери, онлайн-тести, ігри та інтерактивні впра-

ви; онлайн-середовища (віртуальні лабораторії, симулятори тощо) [5].

Мета дослідження: встановлення проблем використання інтернет-ресурсів у самоосвіті школярів в умовах дистанційного навчання.

В період з грудня 2022 р. до січня 2023 р. нами було проведено онлайн-опитування, у якому взяли участь 109 респондентів (учні 7–9 класів закладів загальної середньої освіти міста Харкова). Більшість з респондентів є учнями 7-го класу, що складає 73,4 % від загальної їх кількості (рис. 1).

У якому класі Ви навчаєтесь:

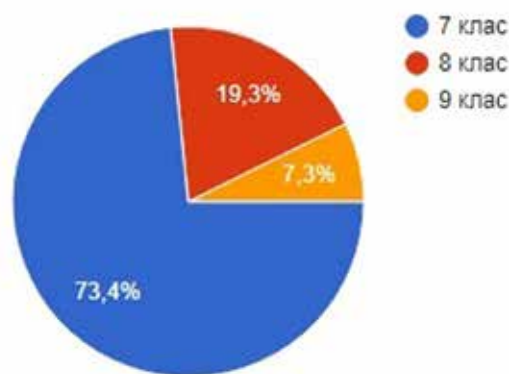

Рис. 1. Розподіл учнів за класами

Вибір вікової категорії опитуваних обумовлений тим, що саме в цей період (7–9 класи) стрімко зростає обізнаність школярів щодо різноманітних цифрових джерел інформації, вони набувають умінь їх використання, активно долучаються до віртуальних спільнот за інтересами тощо. Цей період є початковим у формуванні самоосвітньої компетентності школярів, бо самоосвітня діяльність здійснюється виключно під керівництвом вчителя [4].

Метою опитування було визначення умінь та навичок використання сучасними школярами базової школи Інтернет-ресурсів у самоосвітній діяльності.

Щодо того, які цифрові пристрої використовують школярі у дистанційному навчанні, то учасники нашого опитування зазначили (за умов множинного вибору) у відповідях (рис. 2), що серед цифрових

пристроїв перевагу надають смартфонам (89 % опитуваних), ноутбукам (40,4 % опитуваних), планшетах (25,7 % опитуваних), комп'ютерам (23,9 % опитуваних), нетбукам (0,9 % опитуваних), іншим пристроям

(1,8 % опитуваних). Одержані результати вказують на те, що у більшості школярів є доступ до інтернет-ресурсів саме через смартфони та вони не мають інших власних більш потужних цифрових пристроїв.

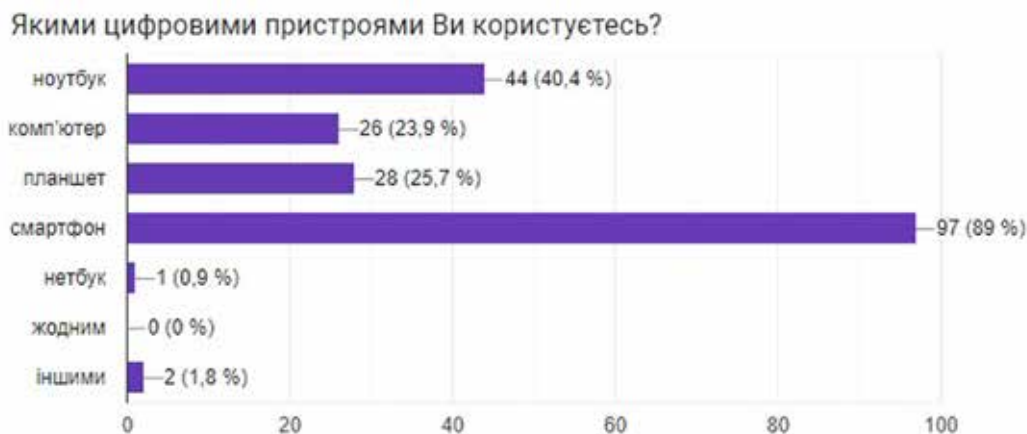

Рис. 2. Розподіл учнів за використанням цифрових пристроїв

У рамках вивчення особливостей використання цифрових пристроїв у навчанні наступне питання було присвячене встановленню орієнтовної частоти використання цифрових пристроїв школярами

у дистанційному навчанні (рис. 3). 69,7 % респондентів вказали, що часто використовують цифрові пристрої, 26,6 % — використовують час від часу, а 3,7 % — майже не використовують їх.

Як часто Ви використовуєте цифрові пристрої?

Рис. 3. Розподіл учнів за частотою використання цифрових пристроїв

Дослідження предметної сфери використання інтернет-ресурсів у дистанційному навчанні засвідчило, що найбільший інтерес у школярів (за умов множинного вибору) викликають такі шкільні предмети як англійська мова (48 учнів, 44 %), фізична культура (42 учні, 38,5 %), алгебру (41 учень, 37,6 %). Значна кількість учнів обрали: біологію (37 учнів, 33,9 %), фізику (29 учнів, 26,6 %), українську мову

(28 учнів, 25,7 %), історію (27 учнів, 24,8 %), географію (25 учнів, 22,9 %), геометрію (24 учнів, 22 %), мистецтво (22 учнів, 20,2 %). Заслуговує на увагу той факт, що тільки 21 учень (19,3 %) цікавляться інформатикою, хімією 18 учнів (16,5 %), українським читанням 17 учнів (15,6 %). Менш улюбленим шкільним предметом стали технології, який обрали лише 10 учнів (9,2 %) (рис. 4).

Вкажіть які шкільні предмети викликають у Вас найбільший інтерес?

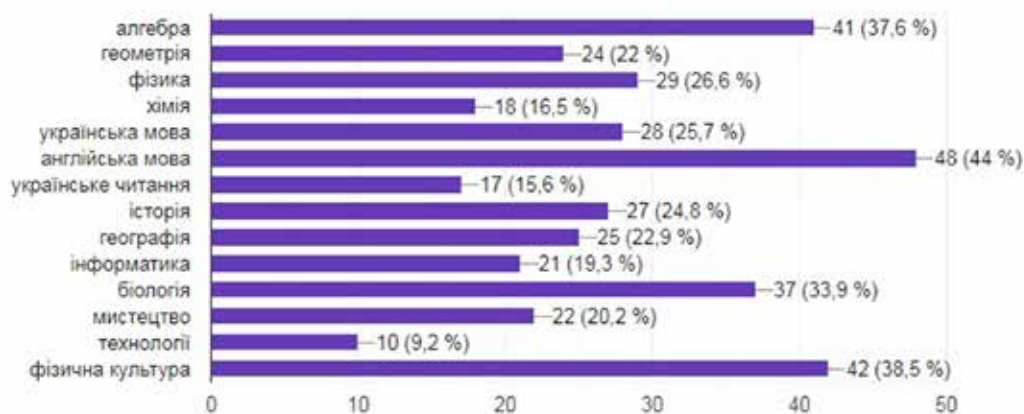

Рис. 4. Розподіл учнів за предметами

Відповідаючи на питання про те, з якими видами Інтернет-ресурсів учні взагалі знайомі (рис. 5), респонденти мали можливість множинного вибору відповідей. Більшість учнів обрали: сервіси Google — 81 учень (74,3 %), соціальні мережі — 79 учнів (72,5 %), відеохостинги — 73 учні (67 %), сайти закладів освіти — 58 учнів (53,2 %), освітні сайти з довідниковою інформацією 38 учнів (34,9 %), онлайн-

тренажери, навчальні та логічні ігри — 29 учнів (26,6 %), ресурси для саморозвитку та творчості — 28 учнів (25,7 %), використовують інші інтернет-ресурси — 26 учнів (23,9 %). Менш за все учні віддали перевагу віртуальним лабораторіям та симуляторам — лише 18 учнів (16,5 %), онлайн курсам до навчання — 12 учнів (11 %) та онлайн музеям, бібліотекам — 11 учнів (10,1 %).

З якими видами інтернет-ресурсів Ви знайомі?

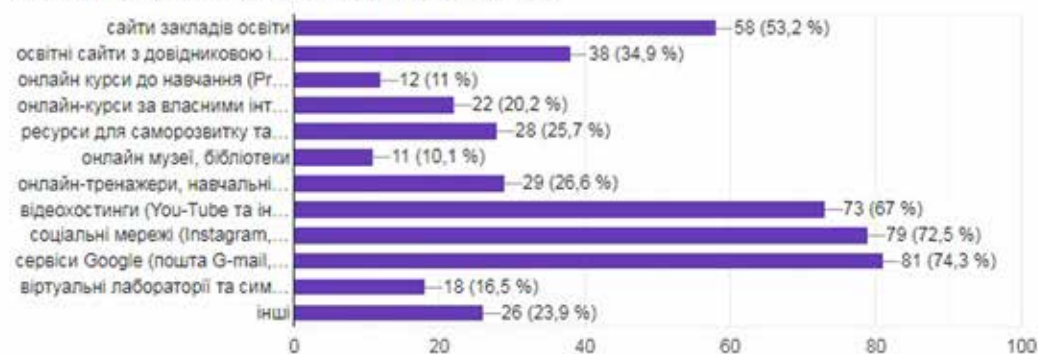

Рис. 5. Розподіл видів Інтернет-ресурсів

Відповідаючи на питання про використання в умовах дистанційного навчання освітніх інтернет-ресурсів на уроках під керівництвом учителя (рис. 6), більшість учнів обрали варіант «час від часу», що складає 49,5 % опитуваних; «часто використовують» інтернет-ресурси 31,2 % опитуваних та «майже не використовують» — 19,3 %.

Домашні завдання є невід'ємною складовою освітнього процесу та є основою самостійної роботи учнів [3]. У рамках питання про використання інтернет-ресурсів для виконання домашніх завдань (рис. 7) більшість учнів обрали варіант «час від часу» — 45 % опитуваних; «часто використовують» — 35,8 % опитуваних та «майже не використовують» — 19,3 % опитуваних.

Чи використовуєте ви разом з учителем інтернет-ресурси на уроках?

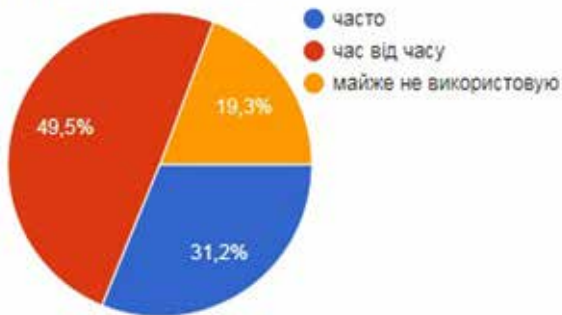

Рис. 6. Використання Інтернет-ресурсів разом з учителем на уроках

Як часто Ви використовуєте інтернет-ресурси для виконання домашніх завдань?

Рис. 7. Використання Інтернет-ресурсів учнями для виконання домашніх завдань

У рамках питання про використання інтернет-ресурсів у власних захопленнях (рис. 8) більшість учнів обрали варіант «часто» 59,6 % опитуваних; «час від часу» використовують 31,2 % опитуваних та «майже не використовують» 9,2 % опитуваних.

Відповідаючи на питання про те, які переваги використання інтернет-ресурсів у навчанні та за власними інтересами (рис. 9), респонденти мали можливість множинного вибору відповідей. Більшість учнів серед переваг використання інтернет-ресурсів обрали: доступність (76,1 %), різноманітність інформації (60,6 %), зручну форму подачі інформації (58,7 %), можливість працювати самостійно (56,9 %), безкоштовність (54,1 %). Менш за все учні віддали перевагу наявності інтерактивних елементів (20,2 %) та вичерпності інформації (10,1 %).

Як часто Ви використовуєте інтернет-ресурси у власних захопленнях?

Рис. 8. Використання Інтернет-ресурсів учнями у власних захопленнях

Відповідаючи на питання про те, які є труднощі у використанні інтернет-ресурсів у навчанні та за власними інтересами (рис. 10), респонденти мали можливість множинного вибору відповідей. Більшість учнів серед труднощів у використанні інтернет-ресурсів обрали: поява реклами

Вкажіть, які переваги використання інтернет-ресурсів у навчанні та за власними інтересами Ви вважаєте вагомими?

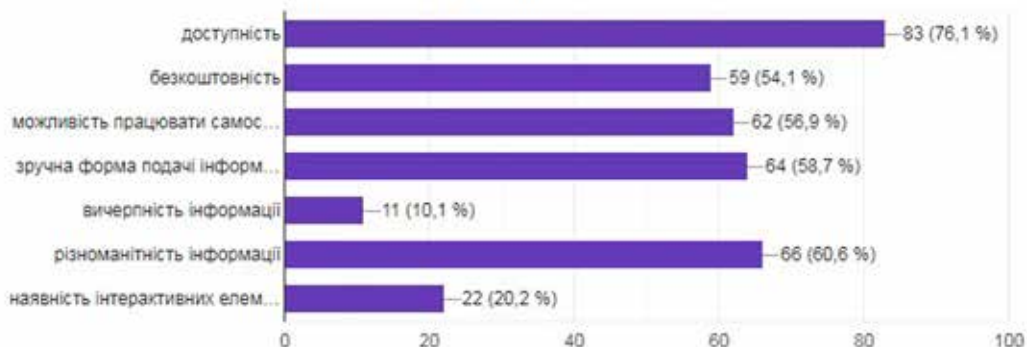

Рис. 9. Переваги використання Інтернет-ресурсів у навчанні та за власними інтересами

(76,1 %), спам і віруси (52,3 %), відсутність сталого Інтернет з'єднання (43,1 %), недостовірність інформації (33,9 %). Менш за все учні віддали перевагу відсутності

живого спілкування (25,7 %), перенасиченість обсягу інформації (19,3 %), відсутність зручних цифрових пристроїв (6,4 %).

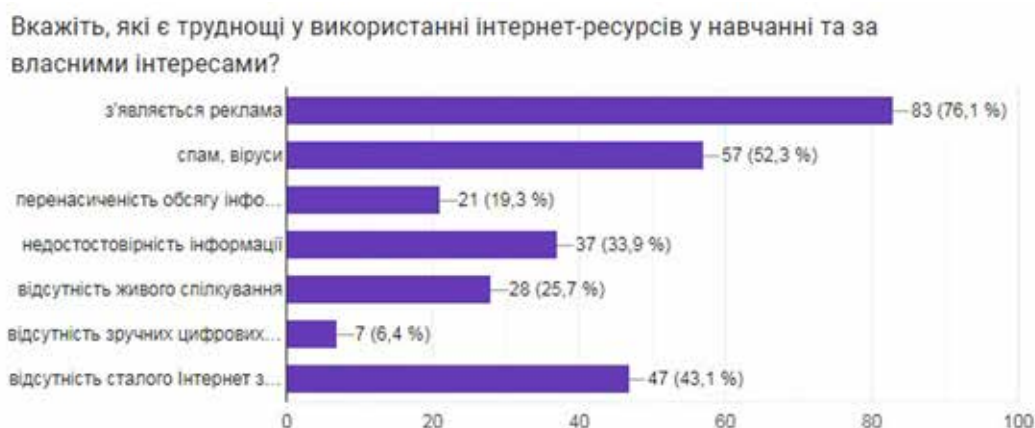

Рис. 10. Труднощі у використанні Інтернет-ресурсів у навчанні та за власними інтересами

Проведене дослідження дало підстави для наступних висновків. Передусім, ефективність дистанційного навчання суттєво залежить від сформованості в учнів умінь та навичок самоосвіти. З іншого боку, в умовах дистанційного навчання основним засобом самоосвіти школярів є інтернет-ресурси. Для продуктивного використання інтернет-ресурсів у самоосвіті в умовах дистанційного навчання необхідно забезпечити їх адаптацію до використання на різних видах передусім мобільних пристроїв як основного цифрового знаряддя школярів. Разом із тим, для тих школярів, які взагалі мають обмежений доступ до цифрових пристроїв, значущим є надання можливості їх використання у школах, навчальних центрах, бібліотеках. Попри те, що інтерес учнів під час дистанційного навчання до тих чи інших навчальних предметів досить високий, їх обізнаність у видах інтернет-ресурсів, якими можна скористатися для навчання та самонавчання, недостатня. Найбільш перспективні та сучасні їх види (віртуальні лабораторії, онлайн-музеї та бібліотеки, онлайн-курси) використовуються обмежено та потребують популяризації. Освітні інтернет-ресурси досі недостатньо використовуються під час дистанційного навчання на шкільних уроках та для ви-

конання домашніх завдань, що обумовлює потребу додаткового цілеспрямованого формування у школярів умінь та навичок роботи з ними. Перспективним напрямом подальших наукових розвідок уявляється встановлення умов формування самоосвітньої компетентності школярів з урахуванням особливостей здійснення самоосвіти школярів під час сучасних реалій організації освітнього процесу в закладах освіти.

Література

1. Бакуліна Н.В. Дистанційне навчання: теоретичні засади та шляхи упровадження. URL: https://lib.iitta.gov.ua/730241/1A1_23-32.pdf (дата звернення 14.08.2023).
2. Литвинова С. Г., Водоп'ян Н. І. Аналіз підходів до реалізації теоретичних концепцій зарубіжних авторів з організації дистанційної форми навчання в закладах загальної середньої освіти України. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/730426/82.pdf> (дата звернення 14.08.2023).
3. Майстрюк І.С., Пономарьова Н.О. Домашні завдання в умовах дистанційного та змішаного навчання // Наука та освіта в дослідженнях молодих учених : мате-

ріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. для студентів, аспірантів, докторантів, молодих учених (18 травня 2023 р.). Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2023. С. 35–38.

4. *Майстрюк І. С.* Етапність у формуванні самоосвітньої компетентності школярів // Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 16–18 берез. 2023 р. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2023. С. 852–855.

5. *Майстрюк І. С.* Цифрові технології в самоосвіті школярів // Цифрова

трансформація освіти та науки: матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. (2–3 берез. 2023 р.). Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2023. С. 120–122.

6. *Результати* дослідження Державної служби якості освіти з питання організації дистанційного навчання у школах. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/derzhavna-sluzhba-yakosti-osviti-zavershila-vivchennya-organizaciyi-distancijnogo-navchannya-u-shkolah-rezultati-doslidzhennya> (дата звернення 14.08.2023).

13.09.2023

Відомості про авторів:

Пономарьова Наталія Олександрівна — доктор педагогічних наук, професор, декан фізико-математичного факультету, професор кафедри інформатики; Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди; Харків, Україна; email: ponomna@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0172-8007>; Google Scholar: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=oPbQT1UAAAAAJ>; Scopus: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57211132743>

Майстрюк Ірина Сергіївна — здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки; Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди; Харків, Україна; e-mail: irinka192702@hnpu.edu.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8187-0141>; Google Scholar: https://scholar.google.com/citations?user=WU_BaXEAAAAAJ&hl=en